

ZAMONAVIY BOZOR MUHITIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING MUHIM CHORALARI

Qudratov J.A.
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Biznes va
tadbirkorlik oliy maktabi tinglovchisi

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasida bozor munosabatlarini shakllanishi davrida yangi vujudga kelayotgan strategik tavakkalchiliklar ta'sirida iqtisodiy xavfsizlikning nazariy masalalariga qiziqish keskin o'sib bormoqda. Xavfsizlik ushbu kontekstda hayotiy faoliyatning barcha sohalaridagi o'zgarishlarni va o'zaro aloqadorliklarni ifodalovchi integral tavsiflovchi ko'rsatkich sifatida baholanmoqda. Buning natijasida O'zbekistonning iqtisodiy xavfsizligi nazariyasi har jihatdan rivojlanib bormoqda. Ushbu maqolada iqtisodiy xavfsizlikni iqtisodiyotdagi o'rni haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy xavfsizlik, Jahon savdo tashkiloti, eskport, import, boj, jahon iqtisodiyoti

Jahon iqtisodiyotining integratsiyalashuvining rivojlanishi, mamlakatlar o'rtasidagi xalqaro raqobatning kuchayishi va tabiiy resurslarning tobora taqchil bo'lib borishi iqtisodiy xavfsizlikning ahamiyatini kuchaytirmoqda. Buning natijasida mamlakatlar milliy va xalqaro iqtisodiy xavfsizlik masalalarini qayta ko'rib chiqmoqda va o'z yondashuvlarini yanada takomillashtirish yo'llarini topishga intilmoqda.

Iqtisodiy xavfsizlik barcha iqtisodiy samaradorligi yuqori bo'lgan davlatlarning fundamental asosi hisoblanadi. Iqtisodiy jihatdan samarali davlat - bu o'zining milliy manfaatlarini himoya qiladigan va ma'lum bir vaqt va sharoitlarda cheksiz xalqaro raqobat muhitida milliy iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashga intiladigan davlatdir.

Biroq, milliy xavfsizlikning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash, COVID-dan keyingi davrda milliy iqtisodiyotning o'sish sur'atlarining pasayishi kabi jiddiy muammolarni hal qilishni talab qiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, iqtisodiy xavfsizlikning ayrim jihatlarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

- iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati va turlari;
- mamlakatning iqtisodiy xavfsizligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar va uni ta'minlash mexanizmlarini tahlil qilib chiqish;
- iqtisodiy o'sish va iqtisodiy xavfsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash va uning mamlakatning jahon iqtisodiyotida tutgan o'rniga ta'siri;
- rivojlangan mamlakatlar tajribasidan foydalanish maqsadida ularning bosib o'tgan yo'llarini o'rganib chiqish.

Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda barqaror iqtisodiy rivojlanishni o'rni kattadir. "Iqtisodiy xavfsizlik" tushunchasi ustida bosh qotirish ilk bor resurslarning cheklanganligi ma'lum bo'lgan paytdan boshlanadi. Iqtisodiy xavfsizlikka bir necha xil ta'riflar keltirishimiz mumkin. Umuman olganda, iqtisodiy xavfsizlik - bu jamiyatning barcha imkoniyatlarini amalga oshirish uchun milliy manfaatlarni safarbar qilish imkonini beruvchi davlat iqtisodiy

tizimini maqsadli va bosqichma-bosqich rivojlantirish hisoblanadi. Tashqi iqtisodiy aloqalar murosasizlashgan sharoitda mamlakatning milliy manfaatlariga zarar yetkazadigan, iqtisodiy xavfsizlikka ta'sir etuvchi omillar va shart-sharoitlar hisobga olinadi.

Mustaqillik, ya'ni suverenitet davlatning iqtisodiy xavfsizligi tizimiga yondashuvning yana bir jihati hisoblanadi. Bu yo'nalish hech qanday hujjatda o'z aksini topmagan bo'lsada, davlat va huquq nazariyasining umumiy qoidalarini o'rganib chiqib, uni alohida huquqiy yo'nalish sifatida ajratib ko'rsatish mumkin.

O'rganishlar natijasida shu ma'lum bo'ldiki, davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash strategiyasi quyidagi muhim jihatlarga ega bo'lishi kerak:

-o'z milliy manfaatlaridan kelib chiqib ichki ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy masalalarni mustaqil va samarali hal etgan holda tashqi salbiy ta'sirlardan maksimal darajada himoyalani;

-kundalik jamiyatda ijtimoiy totuvlik va barqarorlikni hamda har bir shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun muhim shart-sharoitlarni kafolatlaydigan aholi turmush darajasi va sifatini ta'minlash;

-jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan keskin o'zgarishlarga, resurslarning jadal o'sib borayotgan tanqislik holati va xalqaro global raqobat sharoitlariga o'z vaqtida moslashish;

-samarali va teng huquqqa asoslangan integratsiya orqali mamlakat manfaatlarini himoya qilgan holda, dunyodagi iqtisodiy va siyosiy jarayonlarga ta'sir o'tkazish imkoniyatini amalga oshirish maqsadida faol tashqi siyosat va iqtisodiy diplomatiya yuritish.

Umuman olganda, O'zbekistonning iqtisodiy xavfsizligini nisbatan yuqori baholashimizga asos mavjud. Biroq, hozirgi sharoitda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash uchun O'zbekiston ichki bozorni himoya qilish va qo'llab-quvvatlashning hozirgi darajasini himoya qilishi kerak. Shu bilan bir qatorda, buni iqtisodiy siyosat va ichki bozorni himoya qilish vositalarini ham takomillashtirish orqali amalga oshirish kerak.

Birinchidan, O'zbekiston amaldagi darajada (hech bo'lmaganda bir qator tovarlar uchun) bojxona to'lovlarini o'rnatmasligi kerak, chunki agar mamlakat Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lgan taqdirda, nol aktsiz solig'ini joriy etilishi majburiy shartlardan biriga aylanadi. Shunga asosan ko'plab mamlakatlarda o'zining nisbiy samaradorligini ko'rsatgan tarif kvotalari amaliyotini joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bundan tashqari, tarif kvotalarining qo'llanilishi ishlab chiqarish sohasi bilan bir qatorda ulgurji va chakana savdo bozorlarida ham haqiqiy raqobat muhitini yaratish asosida olib borilishi zarur.

Ikkinchidan, Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish doirasida ba'zi bir tovarlarga kompensatsiya va antidemping bojlarini qo'llash zarur. Asosiy qiyinchilik shundaki, qishloq xo'jaligida faoliyat yuritayotgan oziq-ovqat sohasi vakillarining o'zlari ushbu chora-tadbirlarning mohiyatini deyarli tushunmaydilar yoki zarur hujjatlarni tayyorlash uchun yetarli malakaga ega emas hisoblanadilar.

Uchinchidan, yurtimizda iqtisodiy xavfsizlik muammosini hal qilishda importni cheklashdan ko'ra, milliy tovarlar eksportini kengaytirish muhim hisoblanadi.

Yuqoridagi fikrlardan shu ma'lum bo'ladiki jahon iqtisodiyotiga tobora bog'lashib borayotgan va jadal rivojlanish yo'lini tanlagan O'zbekiston Respublikasi uchun iqtisodiy xavfsizlik masalasi alohida ahamiyatga ega. Respublikamizning siyosiy jihatdan beqaror mintaqada joylashgani esa biz uchun ushbu yo'nalishning dolzarbligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Economic Security: Neglected Dimension of National Security? Edited by ShYlla R. Ronis. Published for the Center for Strategic Conferencing Institute for National Strategic Studies by National Defense University Press Washington, D.C. 2011.
2. Экономическая безопасность: учебник для вузов/ под общей редакции Л.П.Гончаренко, Ф.П.Акулинина. М.: издательство-Юрайт. 2018.
3. Абулкасимов Х.П., Абулкасимов М.Х., Саидахмедова Н.И. Экономическая безопасность предпринимательской деятельности. Учебное пособие.- Т.:Ilmiy-Texnika Axboroti Press, 2016.
4. Abulqosimov H.P. Iqtisodiy xavfsizlik. O'quv qo'llanma.- Т.: Akademiya, 2006.
5. БОГОМОЛОВ В.А. и др. Экономическая безопасность: учебное пособие для студентов экономических вузов, обучающихся по специальностям экономики и управления. - М. ЮНИТИ ДАНА, 2009
6. Левин М.И. Левина Е.А., Покатович Е.В. Лекции по экономике коррупции. Учебник. М.:Издательство высшей школы экономики. 2001.
7. Гордиенко Д.В. Основы экономической безопасности государства. Курс лекции. Учебно-методическое пособие / Д.В. Гордиенко. - М.: ИНФРА-М, Финансы и статистика, 2013.
8. A.Shamagdiev. «Iqtisodiy xavfsizlik va bojxona siyosati» fanidan ma'ruza matnlari. Toshkent-2012
9. Edited by ShYlla R. Ronis// Economic Security. Published for the Center for Strategic Conferencing Institute for National Strategic Studies by National Defense University Press Washington, D.C. 2011
10. В.А.Тogaev. —Xufyona iqtisodiyot - iqtisodiy xavfsizlikka tahdid sifatida. —Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali №3. 2015-yil.